

PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE

Výchova ke vztahu
ke kulturně
historickému
dědictví

- Název projektu:** Opatrní měšťané pelhřimovští 17. století a jejich svět
- Autor projektu:** Karel Kratochvíl, Gymnázium Pelhřimov
- Spolupracující instituce:** Muzeum Vysočiny Pelhřimov, Moravský zemský archiv - Státní okresní archiv Pelhřimov
- Klíčová slova:** barokní kultura, městská topografie, životní styl v 17. stol., matrika, berní rula, měšťanská samospráva

Obsah:

I. Anotace projektu	2
II. Kontext.....	2
III. Cíle projektu	2
IV. Realizace projektu.....	3
V. Pomůcky a financování	6
VI. Výstupy a propagace.....	6
VII. Zpětná vazba a hodnocení projektu	6

I. Anotace projektu

Pelhřimovské gymnázium zareagovalo na výzvu Pedagogické Fakulty UK a zúčastnilo se projektu *Výchova ke vztahu ke kulturně historickému dědictví*, který se zaměřil na tvorbu nového průřezového tématu. Žáci tercie pelhřimovského gymnázia se zabývali generací pelhřimovských měšťanů žijících na přelomu 17. a 18. století. S pomocí materiálů připravených a s teoretickou výbavou získanou z přednášek ve škole, v muzeu a z literatury se žáci po dvojicích pustili do zpracování životopisů patnácti pelhřimovských měšťanů. Powerpointové prezentace jednotlivých měšťanů byly svými tvůrci následně představeny veřejnosti 5. prosince 2007 na minikonferenci v aule gymnázia. Ve druhé fázi projektu dostaly dvojice další úkoly týkající se například každodenního života v barokní době, stavebních památek či vojenství. Celé jejich snažení bylo zakončeno výstavou, kterou mohli zájemci navštívit od 28. ledna do 2. března 2008 ve výstavních prostorách Muzea Vysočiny Pelhřimov. Žáci měli příležitost rozvíjet všechny klíčové kompetence tím, že zdokonalovali své dovednosti a schopnosti.

II. Kontext

Gymnázium Pelhřimov je nejstarší střední školou na pelhřimovském okrese. Jeho moderní počátky sahají k roku 1871, předkem gymnázia bylo však staré gymnázium z 18. století. Nyní sídlí v objektu bývalých Masarykových chlapeckých škol. Na škole studuje v současnosti 483 žáků v 16 třídách. Škola leží nedaleko krásného historického centra Pelhřimova připomínajícího na každém kroku pobělohorské generace místních měšťanů.

Cílovou skupinu tvořili žáci tercie, kterou navštěvuje 31 žáků, z toho 17 dívek a 14 chlapců. Třída je prospěchově průměrná, z dějepisu převažují dvojky. Ve třídě vládne přátelská atmosféra i ve vztahu k učiteli. Důležitá byla pomoc aktivních žáků, kteří mají živý zájem o dějepis a o věci kolem sebe. Ti velmi pomohli z přípravou a realizací některých fází projektu.

Vyučující dějepisu je Mgr. Karel Kratochvíl, autor projektu.

III. Cíle projektu

Hlavním cílem bylo probudit u žáků pozitivní vztah k Pelhřimovu a k jeho historii. Při každém kroku po historickém centru města nacházíme pozůstatky činnosti zkoumaných měšťanů – stavěli své domy, opravovali a zakládali kostely a kaple, zvelebovali své město. Projekt měl přispět k tomu, aby si žáci uvědomili historickou a kulturní hodnotu místa kde žijí, ale také, že dějiny nejsou jen životopisy králů, data bitev nebo dohod, ale i životy obyčejných lidí s obyčejnými starostmi. I oni tu žili, i oni měli duši a hlas.

Dalším cílem byla snaha navázat spolupráci gymnázia s Muzeem Vysočiny v Pelhřimově a se SOkA Pelhřimov – spolupráce paměťových a vzdělávacích institucí je pro obě strany výhodná a především potřebná. Muzejníkům a archivářům dala důležitou zpětnou vazbu jejich činnosti a žákům možnost nahlédnout do tajů muzejních sbírek či archivních pramenů.

Jedním z cílů bylo rovněž poskytnout ostatním pedagogům příklad nového přístupu k dějinám baroka na konkrétním příkladu malého sociálního prostoru (laboratoře). Projekt usiloval také o rozvoj klíčových kompetencí žáků. Kompetenci k učení žáci uplatňovali při studiu historických pramenů a při snaze pochopit dobové realie. Komunikativní kompetence se rozvíjela především při práci ve dvojicích, při shánění informací od ostatních účastníků projektu a samozřejmě při přípravě prezentace a její následné realizaci. Žáci byli okolnostmi donuceni vyjadřovat své názory jasně, výstižně a spisovně. S naplňováním komunikační kompetence úzce souviselo plnění kompetence sociální – žáci se učili respektovat názory jiného ve skupině, vyjadřovat se zdvořile, spolupracovat, plnit svoji předepsanou roli a navíc se učili respektu k práci jiných lidí. Rozvoj kompetencí k řešení problému se táhl celým projektem jako červená niť. Žáci vyhledávali a třídili informace, řešili otázky spojené s životy měšťanů, pokoušeli se o syntézy svých dílčích poznatků.

K plnění předepsaných cílů byly použity znalosti a dovednosti potřebné i v jiných vyučovacích předmětech. Nejužší vazby poutaly projekt k českému jazyku – nutnost pochopení syntaxe 17. století, sledování změny lexika, historická sémantika a další skutečnosti tvořily základ pro uchopení více než 300 let starých textů. Znalosti českého jazyka se uplatily také při přípravě prezentace a jejím samotném řečnickém zvládnutí. Při vytváření životopisů a příběhů jednotlivých měšťanů si žáci připomenuli vyprávěcí slohový postup a také náležitosti životopisu. Při tvorbě powerpointových prezentací se uplatnili znalosti z informatiky a výtvarné výchovy.

IV. Realizace projektu

Projekt probíhal od konce září 2007 do března 2008

1. fáze – životopisy a příběhy

Každá dvojice si vybrala jednoho měšťana (z celkových dvaceti) – žáci dostali lístečky se jménem měšťana a s jeho stručnou charakteristikou. Lístečky jsem rozdál a žáci měli možnost si měšťany vyměňovat, aby každý dostal takového, který by mu vyhovoval. Vybíral jsem měšťany se zajímavými životními osudy a měšťany působící v městské samosprávě. Klíčový byl vždy dostatek pramenů, aby bylo možné jejich život vůbec rekonstruovat.

Každý dostal CD s informacemi a prameny k měšťanovi (kartotéka, biogramy, grafy, městská topografie, evidenční prameny, městské knihy, podkomořská registra, matriky...). V kartotéce bylo zařazeno asi 300 obyvatel Pelhřimova konce 17. století. Za jménem byly v chronologickém pořadí srovnány a vypsány všechny pramenné zmínky o měšťanovi. Další materiály tvořily grafy příbuzenství, kariér, rozložení domů, berní rula a její revizitace, rozvržení městské kontribuce na měšťany. Největší část potom tvořily opsané prameny. Tento základní materiál byl asi nejnáročnější částí celého projektu, vyžadoval velké množství hodin strávených v archivu a při jeho

tvorbě jsem využil část transkribovaných pramenů z přípravy diplomové a disertační práce.

Z informací na CD a z literatury měli žáci vytvořit powerpointové prezentace o životě měšťana, kterého si vybrali. Důraz byl kladen na rodinu, kariéru a na spory se sousedy. Každá prezentace měla obsahovat rovněž fiktivní portrét svěřence a historii jeho domu. Zde se velmi dobře uplatnily staré fotografie Pelhřimova. Zároveň se žáci museli zamyslet nad tím, jakou podobu mají dnes starobylé domy, jakým způsobem jsou začleněny do organismu města 21. století. Zajímavé bylo jistě zjištění, že některé domy již nestojí a jiné splynuly s domy okolními. Velmi nosné se také ukázalo přiblížení se k životu měšťana skrze příběh, který vycházel z pramenného materiálu.

V průběhu října a listopadu si terciáni si vyslechli přednášky na téma:

- Správa Pelhřimova na konci 17. století
- Vývoj písma a praktická paleografie
- Měšťanský dům 17. století a řemesla
- Barokní kultura
- Barokní móda a stravování

Na přednáškách jsem se podílel já s pracovníky muzea. Probíhaly ve škole, ale také v inspirativních prostorách freskového sálu zámku pánů z Říčan. Přednášky trvaly vždy 60 minut. Potom jsme se snažili zařadit vždy nějakou praktickou část, hru či samostatnou práci. Kromě plánovaných přednášek jsem řešil i problémy spojené s kategoriemi myšlení raně novověkého člověka. Žáci velmi těžko chápali smysl sporů o čest a vůbec otázku cti, soudní praxi či otázky spjaté s každodenním životem. Nejobtížnějším se však ukázalo porozumění raně novověkým textům, jejich lexiku a syntaxi. Tento problém jsme řešili především na individuálních konzultacích po vyučování. Učil jsem žáky rozložit si text na menší části a snažit se je chápat postupně. Zároveň jsem rozdál latinské slovníky. Každá dvojice se mnou strávila přibližně 2 hodiny. Tato část projektu byla pro mě nejvděčnější. Viděl jsem, že žáci samostatně přemýšlí, vytváří si vlastní teorie a pokouší se je obhájit. Mnohdy odhalili souvislosti, kterých jsem si předtím nevšiml.

- při přípravě prezentací se objevily poměrně velké problémy s počítačovou gramotností a relativní neschopností upravit text.

2. fáze - Veřejná prezentace projektu 5. prosince 2007

Hlavním bodem programu byly autorské prezentace životopisů našich měšťanů před širokou veřejností a studenty gymnázia.

Program byl ještě doplněn přednáškami o roli církve v životě měšťanů (PhDr. Lenka Martínková, Dr., FF JU), dále o vzhledu barokního Pelhřimova (PhDr. Zdeněk Martínek, SOkA Pelhřimov) a také kulturním programem (hra na citeru).

Největším problémem byl podle očekávání stres žáků při vlastním veřejném vystupování a nespisovné vyjadřování.

3. fáze – sekundární úkoly a výstava (leden – březen 2008)

Každá dvojice si zvolila sekundární téma. Volbu jsem nechal z velké části na žácích, aby se mohli svobodně rozhodnout, nerozhodným jsem předložil několik alternativ. Většina témat byla zpracována v programu MS Word či PowerPoint,

některé dvojice se rozhodly pro čtvrtku a pastelky. Všechny sekundární úkoly byly vystaveny na výstavě.

- Stavební památky (sv. Anna, Kalvárie, sv. Bartoloměj), náhrobky
- Vývoj písma a jeho praktické vyzkoušení
- Zbraně 17. století
- Strava našich předků, oblékání na konci 17. věku, hygiena...
- Požáry a přírodní katastrofy
- Kreslení mapy Pelhřimova na konci 17. století se zakreslením domů našich měšťanů
- Historická klimatologie, řeznictví, soukenictví...
- Tvorba internetových stránek

Každá dvojice si navíc vybrala artefakt, který zpracovávala při projektovém dnu v muzeu 21. ledna 2008. Žáci si přes zimní prázdniny připravili lístečky s dvěma předměty, které podle jejich názoru užíval jejich měšťan (či které alespoň znal) a které by mohli nalézt v depozitářích Muzea Vysočiny Pelhřimov. Pracovníci muzea z nich vybrali předměty nalézající se ve sbírkách a připravili nám je na projektový den. Žáci předmět co nejpřesněji popsali (z čeho je vyroben, jaké má rozměry, k čemu sloužil...) a poté sháněli další informace v muzejní knihovně. Nápomocen jsem byl i já, etnografka a historička muzea. Po důkladné heuristice žáci vypracovali k artefaktům výstavní popisky. Další část projektového dne byla věnována přípravě výstavy. O víkendu jsem s dobrovolníky rozřezal vytištěné prezentace i sekundární projekty a připravil je na hromádky. Žáci z nich vytvářeli výstavní tabule – každá dvojice zaplnila jednu až dvě. Žáci panely doplnili příběhy barevným jménem měšťana, jehož barva potom odpovídala barvě střechy na malovaném plánu Pelhřimova. To usnadňovalo orientaci v plánu.

Zároveň jsme společně se žáky vymýšleli hry, které měly za úkol oživit expozici a zároveň nenásilně poučit. Např. uvádím několik námětů:

- plán kostela sv. Bartoloměje s vyznačenými barevnými místy, vedle něho byli položené kartičky se jmény částí kostela nebo předmětů, které se v něm nacházejí (kruchta, kazatelna, ciborium...), zadní strana čtverečků byla barevná (pro kontrolu stačilo jen čtvereček otočit)
- plán měšťanského barokního domu, do kterého se umisťovaly pachy napsané na kartičkách
- sada cínového nádobí a kartičky s hmotností ve starých váhových měrách – nejprve bylo zapotřebí váhy převést podle tabulky na kilogramy a následně přiřadit k jednotlivým předmětům

Celé naše společné snažení bylo korunováno výstavou, která se konala od 24. ledna do 9. března 2008 ve výstavních prostorech Muzea Vysočiny Pelhřimov. Vernisáž proběhla 24. ledna za širokého zájmu veřejnosti. Kromě proslovů byla celá akce doprovázena dobovým pohoštěním složeným z pokrmů, která se jídávala v 17. století – kváskového chleba, perníku, jáhlových kuliček, kysela, muziky a vařeného tuřínu.

V. Pomůcky a financování

Všechny náklady projektu pokryla finanční částka od Ped.f.UK (15 000Kč) a příspěvky z fondu SRPŠ. Nejnákladnější bylo pořízení barevných náplní do laserové tiskárny a kancelářské potřeby. Důležitou pomůckou nám byla výpočetní technika a videokamera.

VI. Výstupy a propagace

- minikonference, výstava a její vernisáž
- videozáznam minikonference a vernisáže na kameru
- fotografická dokumentace průběhu projektu
- složky s podrobnými údaji o jednotlivých měšťanech žijících v 17.stol. v Pelhřimově (uložené na gymnáziu)
- metodický materiál v podobě projektu - Barokní měšťané v Pelhřimově
- 5 článků v regionálním tisku o průběhu projektu a o výstavě (Pelhřimovský deník, Pelhřimovské noviny, Listy Pelhřimovska)

VII. Zpětná vazba a hodnocení projektu

Hodnocení probíhalo ústně formou rozhovorů a konzultací v průběhu celého trvání projektu. V pololetí jsem žáky ohodnotil známkou, která vycházela z hodnocení, jeho práce na projektu. V této známce se promítlo sebehodnocení žáka, hodnocení mé a mého spolupracovníka.

Dalším kritériem bylo samozřejmě splnění cílů. Z rozhovorů bylo zřejmé, že si žáci uvědomují kontinuitu současného světa a minulosti, a že je začínají chápat spojitě. Příjemným zjištěním bylo, že se žáci začali zajímat o zchátralé církevní objekty, které již mají spjaty se jmény a osudy jejich zakladatelů. To se týká i městských domů. S učebním obsahem celého projektu se nyní po skončení projektu velmi dobře pracuje v hodinách dějepisu i českého jazyka (často na něj odkazují).

Kladně bych hodnotil spolupráci s městským muzeem, ve které hodláme pokračovat i dále. Muzeum nám poskytlo veškeré služby, o něž jsem požádal.